

BİR ALMAN OLARAK; BENİM GÖZÜMDE ATATÜRK

Hans WERNER SCHMIDT

Yrd. Doç. Dr., Goethe-Institut İzmir Enstitü Müdürü

Kasım ayında İzmir'deki bir okuldan 'Alman Gözüyle Atatürk' konulu bir konuşma yapmam istendiğinde bu benim için bir onur, fakat aynı zamanda da gerçekleştiremeyeceğim bir görevdi. Atatürk için bir 'Alman' görüş şekli diye bir şey yoktur. Dolayısıyla ben sadece kendi kişisel Alman görüşümü açıklayabildim. O gün söylediklerimi burada özetlemeye çalışacağım, fakat bilgilerimin yetersiz kalması durumunda hoşgörünüze sığınmak istiyorum.

Bana göre Atatürk son yüzyılın en büyük önderlerinden biridir. Kendisinin Türkiye'de günümüze dek, özellikle de şu anda, neden sevilip sayıldığını çok iyi anlıyorum. O yalnızca modern Türkiye'nin kurucusu değil, laik cumhuriyete sahip çıkan herkesin özdeşleştiği tek kişiliktir. Atatürk'ün kişiliğinin Türkiye'de bir üstün olarak kabullenilmesi, yabancıları ve belki de en çok Almanları şaşırtmaktadır.

Biz Almanların (kendi kötü tarihimiz nedeniyle) ilk başta birçok ulusal sembollerle Atatürk'le bağdaştırılan kışkırtıcı milliyetçiliği, şaşırmamıza neden olmuştur. Ancak öğrendim ki, Atatürk için milliyetçilik etnik bir konsept değildir ve kesinlikle diğer etnik gruplara yönelik değildir. Atatürk, hiç bir etnik kavram düşünmeksizin Türkiye Cumhuriyeti'ni 'Türk'lerin' devleti olarak kurmuştur. Kendisinin burada belirtmek istediği 'Türk' kavramı, bu ülkede yaşayan tüm etnik toplumları içine almaktadır. Maalesef günümüzde farklı görüşlü birçok ulusçunun, bu kelimeyi daraltıp etnik bir kavram çıkarmakta oldukları görülmektedir.

Atatürk'ün bu kadar büyük bir politik lider olmasının sebepleri nelerdir? Benim için gerçek şudur: Yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişmesi için son derece açık

bir vizyona sahiptir ve bu görüşünü gerçekleştirerek amacına ulaşmıştır. Sizlere beni çok etkileyen birkaç örnek vermek isterim:

Özgür ve bağımsız olma gayreti, kendi gücü ile ilerleme yeteneğine inanma. Osmanlı İmparatorluğu çok borçlanmış idi ve yabancı devletlere bağlı idi. Buna karşı genç Türkiye Cumhuriyeti ise bağımsızlığı için mücadele verdi ve kazandı. Yeniden borçlanmadığı gibi eski borçlarını da geri ödedi. Bu belki gelişmeye giden yavaş ama son derece güvenli bir yoldu. Atatürk'ten sonra gelenler maalesef bu yolu izlememişlerdir. Kısa süre içinde hızlı bir ekonomik yükselme karşılığında, yeni borçlanmalar ve bağımlılıklar ödenmiştir.

Atatürk ülkenin kültürel modernleşmesinde de aynı şekilde vizyon sahibi idi. Bu genç ve yeni devletin çağdaş, aydın ve laik bir cumhuriyet olması gerektiği inancında idi. Bunu gerçekleştirmek için çaba gösterdi; hamlesi bir kültür devrimi idi. Bu devrimler tüm karşı koymalara rağmen otoriter yollarla başarılmıştır. O dönemde toplum, böyle bir yenilik için henüz yeterli düzeyde olmadığından bunu başka şekilde başarmak olanaksızdı. Her şeye rağmen Atatürk, yeni cumhuriyeti demokratik bir gelişmeye ve çok partili sisteme açık tutma işlevini daima uygulamıştır. Bu nedenle asker bir lider olarak yetişen Atatürk'ün politikacı olarak bunu önemsemesi ve hiçbir zaman üniforma giymemesi beni çok etkilemiştir.

Tüm ülkede aydınlanma ve gelişmenin hızlı gerçekleşmesi kesinlikle yine Atatürk'ün ileri görüşü ile olmuştur. Devlet başkanı, ulusun başöğretmeni olarak, bu çok etkileyici bir görüntüdür! Atatürk'ün eğitim seferberliğinde benim için göz alıcı bir örnek de köy enstitüleridir. Bunların kurulması kırsal bölgeler

de dâhil, tüm ülkenin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Almanya'da Prof. Kerschensteiner tarafından iş okulları konsepti olarak geliştirilenler model okuldan ileriye gidememişlerdir. Türkiye'de ise bu, her yerde kararlılıkla ve başarılı bir şekilde sürdürülmüştür. Böylelikle eğitim ve aydınlanma, sadece kent- sel kesimdeki elit tabakanın hakkı olmaktan çıkmıştır. Ancak Atatürk'ten sonra gelenlerin, toprak sahiplerinin baskıları ile köy enstitülerini kapatmaları ise üzücüdür; Türkiye'nin gelişmesi engellenmiştir.

Atatürk'e müteşekkir olmamın benim için özel bir sebebi var: Bir Türk ile evliyim ve kayınpederim de köy enstitülerinden yetişmiştir. Kendisi Aydın vilayetinde göçmen ve yetim bir çocuk iken tarlaya hayvan gütmeye gönderilmişti. Köy enstitüleri sayesinde öğretmen ve sonradan da okul müfettişi olmuştur. Bunu Atatürk'ün reformlarıyla başarmıştır. Kayınpederim aydın, ilerici ve bu yaşına kadar laik cumhuriyet için çalışan bir kişidir. O ve tüm aile fertleri için, beni yabancı ve gayrimüslim bir damat olarak kabullenmek hiç bir şekilde sorun olmamıştır. Doğal olarak bu ailenin kızı da özgür ve aydın bir anlayış içinde yetişmiştir. Bu da sonuçta eşimin ve benim birbirimizi bulmasına imkân vermiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün neden son yüzyılın en etkileyici kişiliklerinden ve en önemli siyaset adamlarından biri olduğuna dair mutlaka birçok başka sebep de sayabiliriz. Fakat emin olduğum tek bir şey vardır: Türkiye'nin ona teşekkür etmesini gerektirecek çok sebebi var! Tabi ki o günlerde doğru kabul edilen birçok şey günümüzde geçerliliğini yitirmiş olabilir. Ancak her şeye rağmen Atatürk ilkelerinin laik ve demokratik bir Türkiye için iyi bir rehber olduğu inkâr edilemez bir gerçektir.

ATATÜRK FROM MY POINT OF VIEW

AS A GERMAN

Hans WERNER SCHMIDT

Asst. Prof. Dr., Director of Goethe-Institut Izmir

When I was asked to perform a speech under the name “Atatürk in German vision” in November by a school in Izmir, it was a honorable work but also impossible for me to do. There is no such a view of Atatürk in German vision. Hence I could only be able to express my own personal feelings. I would like to summarize what I told there, but if I happen to fail in expressing those ideas fully due to lack of knowledge, I want you to understand me.

In my opinion Atatürk is one of best leaders of the last century. I can see why he has been so much loved and respected by Turkish republic so far. He is not only the one who founded the Turkish Republic but also the only personality who most people that defend the secularity and republic identify. That he is considered as a great personality in Turkey surprises foreigners, probably Germans most.

It is surprising that our provocateur nationalism as Germans (probably due to our foul history) identified with Atatürk. However, I soon found out that Atatürk’s Nationalism is not related to ethnicity and is not definitely towards to other races. He founded the Turkish Republic regardless of races and ethnicity, just naming this “Turkish Republic”. The term “Turk” which he wanted to point out here, covers all ethnic classes in Turkey. Unfortunately, it is seen that many varied nationalists are trying to express this term as an ethnic concept by constricting its meaning.

What are the points that make Atatürk such a great politician? The fact for me is that he had quite wide vision for founding and for the development of Turkish Republic which he succeeded in achieving his aim at last. I want to

give you a few examples which had deep impacts on me:

The struggle to be free and independent and to believe in power to go on its own foot.

Ottoman Empire was entirely in debt and was depended on other countries. However, the young Turkish Republic gave struggle and won its independence. As it paid its previous debts, didn’t let alone go into new ones. May be, it was a slow but a secure way for the development. Those who governed Turkey after Atatürk unfortunately didn’t go on this manner. In a short time, they have undergone new debts and heavy burdens in return for accelerated economic development.

Atatürk had same vision in country’s being culturally modernized. He believed in that this young, new country must be secular, intellectual and contemporary. He struggled hard to perform this: his action was a cultural revolution. These revolutions had been put into practice despite all difficulties. As the society was not well educated and literate, it was impossible to put these revolutions into practice through another way. In spite of all, Atatürk managed to apply democratic republic and multiparty democracy system. What makes me most surprised is that Atatürk gave importance to these developments though he was a military leader and never wore uniform.

It’s again his vision which leads swift enlightenment and development period in the country. It is a fantastic view to be both president and school principal of the country. According to me, another outstanding point in Atatürk’s revolution of education is village institutes. These institutes played an important role in the development of the country including rural areas.

Those which had been developed by German Professor Kerschensteiner, as engineering schools in Germany couldn’t be any thing other than model schools. However, this system processed all over the country with determination and success. As a result, education became right of all classes, not only urbanized regions. But it is a pity for the country that governors after Atatürk closed these institutes due to the compulsion of village chiefs. Development of Turkey was prevented.

I have a special reason for being glad to Atatürk. I am married to a Turk and my father in law has been educated in village institute. He was sent to the fields and farms to be a shepherd when he as an orphan and emigrant in Aydın. After educating in these institutes he became teacher and then supervisor of schools. He succeeded in this through revolutions of Atatürk. My father in law has always been literate, progressive and life long supporter of secular republic. Though I am both foreigner and non-Muslim, this has never been a matter neither for him nor the whole family. Naturally the daughter of this family was brought up in a free and enlightened manner. So this let me and my wife to meet each other.

No doubt that we can say many other reasons for Atatürk’s being one of best politicians and most important governors of the century. But I am sure that: Turkey has too many reasons to thank him! Of course there might be many important qualities of the past that became out of date today. But despite all, Atatürk’s principals must not be ignored as a guide for democratic and secular Turkish Republic.

ATATÜRK AUS MEINER DEUTSCHEN SICHT

Hans WERNER SCHMIDT

Ass. Doz. Dr., Director of Goethe-Institut Izmir

Als ich im letzten November von einer Schule in Izmir gebeten wurde, über ‚Atatürk aus deutscher Sicht‘ zu sprechen, war das für mich eine Ehre, aber zugleich auch eine unerfüllbare Aufgabe. Es gibt keine ‚deutsche‘ Atatürk-Sichtweise, und so konnte ich nur aus meiner persönlichen deutschen Sicht sprechen. Was ich damals gesagt habe, will ich hier gerne zusammenfassen, wobei ich um Nachsicht bitte, wenn meine Kenntnisse dazu nicht wirklich ausreichen:

Atatürk ist für mich einer der ganz großen Führerpersönlichkeiten des letzten Jahrhunderts. Ich verstehe inzwischen sehr gut, warum er hier in der Türkei bis heute oder vielleicht sogar gerade heute so sehr verehrt wird. Er ist nicht nur der Gründer der modernen Türkei, sondern bis heute die einzige Persönlichkeit, mit der sich alle identifizieren, die für eine laizistische Republik eintreten. Das ist ein Grund dafür, dass um die Person Atatürks in der Türkei fast ein Kult existiert, der Ausländer oft etwas irritiert, mich anfangs auch.

Irritierend wirkt für uns Deutsche – aufgrund unserer schlimmen eigenen Geschichte - auch der mit Atatürk verbundene demonstrative Nationalismus mit vielen nationalen Symbolen. Ich habe aber inzwischen verstanden, dass bei Atatürk Nationalismus kein ethnisches Konzept ist und dass sich sein Nationalismus deshalb keineswegs gegen andere Volksgruppen richtet. Atatürk hat die türkische Republik vielmehr als den Staat der ‚Türken‘ im nichtethnischen Sinn gegründet. Der Begriff ‚Türke‘ sollte alle in diesem Staat lebenden Volksgruppen einschließen. Leider scheint es so zu sein, dass heutige Nationalisten auf verschiedenen Seiten daraus einen verengten ethnischen Begriff gemacht haben.

Was macht nun Atatürk zu einem großen politischen Führer? Für mich ist es vor allem die Tatsache, dass er für die Entwicklung der neuen türkischen Republik eine klare Vision hatte und dass er diese Vision auch zielstrebig umgesetzt hat. Ich will dafür

einige Beispiele geben, die mich besonders beeindruckten:

Da ist zum einen das Streben nach Selbständigkeit und Unabhängigkeit, das Vertrauen in die Fähigkeit zur Entwicklung aus eigener Kraft. Das Osmanische Reich war hoch verschuldet und von ausländischen Mächten abhängig. Die junge türkische Republik hat dagegen diese Abhängigkeit konsequent abgebaut, sie hat keine neuen Schulden gemacht und sogar die Schulden des alten Reichs zurückgezahlt. Das war vielleicht der langsamere Weg zur Entwicklung, aber es war ein weitaus gesünderer Weg. Leider sind Atatürks Nachfolger bald von diesem Weg abgewichen. Sie haben dafür nach kurzer Zeit für eine raschere wirtschaftliche Entwicklung der Republik den hohen Preis einer neuen Verschuldung und neuer Abhängigkeiten bezahlen müssen.

Ähnlich visionär war Atatürk bei der kulturellen Modernisierung des Landes. Seine Überzeugung war, dass der junge neue Staat eine moderne, aufgeklärte und laizistische Republik sein sollte. Das hat er konsequent zu verwirklichen versucht. Sein Ansatz war sogar eine Kulturrevolution, die nicht selten gegen viele Widerstände auch mit autoritären Mitteln durchgesetzt wurde. Das war zur damaligen Zeit wohl nicht anders möglich, weil die Gesellschaft dafür noch nicht reif war. Trotzdem hat Atatürk immer wieder versucht, die neue Republik für eine demokratische Entwicklung und für ein Mehrparteiensystem zu öffnen. So ist Atatürk, der als militärischer Führer groß geworden ist, als Politiker ganz konsequent für den Primat der Politik eingetreten und hat selbst nie wieder in Uniform getragen.

Visionär war ganz sicher auch Atatürks Versuch, Aufklärung und Bildung im ganzen Land rasch zu entwickeln. Das Staatsobershaupt als ‚oberster Lehrer der Nation‘, das ist eine sehr beeindruckendes Bild! Ein leuchtendes Beispiel für diese Bildungsoffensive Atatürks ist für mich die Gründung der Dorfinstitute. Sie waren für eine Entwicklung auch der

ländlichen Gebiete überaus wichtig. Was in Deutschland von Prof. Kerschensteiner als Konzept der Arbeitsschule entwickelt wurde, ist über Modellschulen nie hinaus gekommen, Hier in der Türkei wurde es im ganzen Land mit großem Erfolg konsequent umgesetzt. Bildung und Aufklärung waren damit erstmals nicht mehr das Privileg von städtischen Eliten. Es ist wiederum für tragisch, dass die Dorfinstitute von Atatürks Nachfolgern wieder geschlossen wurden. Das hat die Entwicklung der Türkei sehr behindert.

Ich habe sogar persönlich Grund, Atatürk dankbar zu sein. Ich bin mit einer Türkin verheiratet, und mein Schwiegervater war selbst auf einem dieser Dorfinstitute. Er war als Flüchtlingskind und Waisenjunge im Dorfübrigen in der Provinz Aydn - bereits auf die Felder zum Tierhüten geschickt worden. Durch die Dorfinstitute ist er zum Lehrer und später zum Schulrat geworden. Die Bildungsoffensive Atatürks hat das damals möglich gemacht. Mein Schwiegervater ist durch diese Dorfinstitute geprägt worden. Er ist eine aufgeklärte und fortschrittliche, bis ins heutige Alter für die laizistische Republik sehr engagierte Persönlichkeit. Es war für ihn wie für die ganze Familie überhaupt kein Problem, mich, einen Ausländer und Nicht-Muslim, als Schwiegersohn zu akzeptieren. In dieser Familie ist natürlich auch seine Tochter in diesem freien und offenen Geist erzogen worden. Das hat es letztlich möglich gemacht, dass meine Frau und ich zueinander gefunden haben.

Man könnte sicherlich ganz andere Gründe aufzählen, warum Kemal Atatürk zu den beeindruckendsten Persönlichkeiten und den wichtigsten politischen Führern des letzten Jahrhunderts zählt. Sicher ist für mich eines: Die Türkei hat bis heute viel Grund, ihm dankbar zu sein! Natürlich kann nicht alles, was damals richtig war, so auch für die heutige Zeit gelten. Eine Orientierung an den Prinzipien von Atatürk bleibt aber trotzdem für eine laizistische und demokratische Türkei eine gute Orientierung.